

BİBLİYOGRAFYA :

Gulâm Ali Âzâd, *Sübhatü'l-mercân*, Bombay 1303/1886, s. 79-82; Kudretullah Han Güpâmevî, *Netâyicü'l-efkâr*, Bombay 1336/1918, s. 491-493; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, VI, 139-140; Storey, *Persian Literature*, London 1970, I/1, s. 712; Muhammad Ishaq, *India's Contribution to the Study of Hadith Literature*, Dakka 1976, s. 161-162; [T.H.], "Bilgrâm", *İA*, II, 613; A. S. Bazmee Ansari, "Bilgrâmi", *EP²* (İng.), I, 1219; Zübeyd Ahmed, "Abdülcelil", *UDMİ*, XII, 819-822.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

ABDÜLCELİL ÇELEBİ

(bk. LEVNİ, Abdülcelil Çelebi).

ABDÜLCELİL el-KASRİ

(عبد الجليل القصري)

(bk. KASRİ, Abdülcelil b. Müsâ).

ABDÜLFETTAH EFENDİ

(1815-1896)

Meşhur Osmanlı hattatı.

Aslen Rum olan Abdülfettah Efendi Sakız adasında doğdu. Hüsrev Paşa tarafından satın alınarak İstanbul'a getirildi ve müslüman oldu. Burada iyi bir tahsil gördü. Paşanın seraskerliği zamanında Dâire-i Askeriyye'de bazı zâbitlerden ders alarak yetişti ve bu sırada hüsnühat öğrendi. Sülûs-nesihte hocası Hâfiz Mustafa Şâkir Efendi'den 1832'de icâzet alan Abdülfettah Efendi, ta'lik hattını da Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'den meşkederek 1847'de ondan da icâzet aldı. Diğer yazı nevelerini ise kimden meşkettiği belli değildir.

1831'de paşanın hususi kâtibi oldu. Bu sırada sıbyan alayı ve tabur kâtiplerine yazı öğretti. Hüsrev Paşa sadrazamlığa getirilince Sadâret Kalemi'ne girdi. İstanbul'da vakıf kaymaklığı yaptı. Daha sonra Sivas, Amasya ve Aydın'da evkaf müdürlüğü, Saruhan, Kas-

tamonu ve Selânik'te mal müdürlüğü yaptı; ayrıca Kastamonu ve Selânik'teyken vali vekilliğinde bulundu. 1858'den itibaren İstanbul'da Darphâne'de "serikkelenlik" (para ve madalya kalıpları hakkedenlerin reisliği) vazifesine getirildi. O yıllarda çıkartılan kâğıt paraların kalıplarının hazırlanmasında da çalıştı. 1860'da para basım tekniklerinde ihtisas yapmak üzere Viyana ve Paris'e gönderildi. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde üst derecede vazifeler gördü ve bu sayede çeşitli nişanlar aldı. 16 Ekim 1896'da Vaniköy'deki yalısında vefat etti. Kabri Sultan II. Mahmud Türbesi haziresindedir.

Abdülfettah Efendi hattın daha ziyade celi şekliyle eserler vermiştir. Celi-sülûs ve tuğrada benimsediği tavır, Mustafa Râkım'ın açtığı çığırdır. Fakat Mahmud Celâleddin yolundan hoşlanan Sultan Abdülmecid'in saltanatında o "şive"de celi-sülûs levhaları da görülür. Celi-ta'lik hattında Yesârîzâde'nin yolunu takip etmekle beraber, bazan İran tavrı ta'lik hattının celi şeklini benimsemiş de olmuştur (meselâ Bursa Ulucami'nin iki yan kapı üstlerindeki levhaları). Halbuki Yesârî'den sonra bu yol Osmanlı hattatlarınca tamamen terk edilmiştir.

Abdülfettah Efendi, Sultan II. Mahmud'dan Sultan II. Abdülhamid'e kadar beş padişah devrinde eserleri görülen ve takdir edilen velûd bir hattattır. İstanbul (Süleymaniye, Beyazıt, Yıldız Hamidiye, Ertuğrul, Aksaray Vâlide, Altunizade camileri, Fâtih Türbesi, Topkapı Sarayı Bâb-ı Hümâyun'u, Beylerbeyi Sarayı ve birkaç çeşme), Bursa (Ulucami'de çifte "Allah Hü" levhasıyla bunun yanında aslı bulunan, bu levhayı yazdığı sırada kullandığı kendi icadı olan ve bir defasında yazarken de Sultan Abdülmecid'in takdirle seyrettiği, ağaçtan yapılmış büyükçe celi kalemi), Edirne, Kastamonu (Şâbân-ı Velî Türbesi), Şam, Girit gibi Osmanlı şehirlerinde levha ve taşta kazılmış kitâbeleri, püşide (örtü) ve perde üstüne

işlenmiş celi yazıları ve tuğraları mevcutsa da bir kısmının bugünkü durumu bilinmemektedir. Ayrıca, ser-sikkeken olarak Osmanlı altın ve gümüş para, nişan ve madalyonlarının, kâğıt paraların kalıplarının hakdedilmesinde ve imalinde büyük emeği geçmiştir. Süleymaniye Camii'ndeki celi-sülûs yazılar da Abdülfettah Efendi'nin eseridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Habîb, *Hatt u Hattâtân*, İstanbul 1306, s. 180; *Sicill-i Osmânî*, IV, 862; İbnülemin, *Son Hattatlar*, İstanbul 1955, s. 24-28; Hattat Necmeddin Okyay'ın neşre hazır *Hâtîrât'ı* (U. Derman Özel Kütüphanesi); R. Ekrem Koçu, "Abdülfettah Efendi", *İst. A*, I, 80-81.

M. UĞUR DERMAN

ABDÜLGÂFİR el-FÂRİSİ

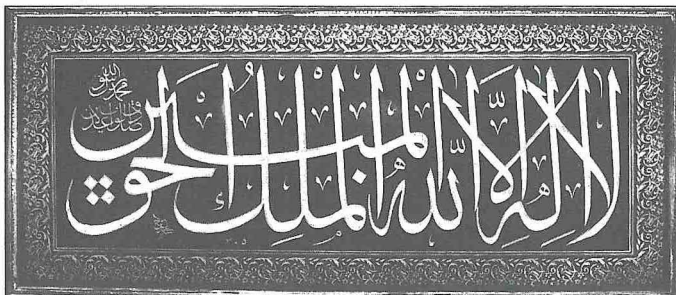
(عبد الغافر الفارسي)

Ebû'l-Hasen Abdülgâfir b. İsmâil
b. Abdilgâfir el-Fârisî
(ö. 529/1134-35)

Muhaddis, Şâfiî fakihî ve tarihçi.

451'de (1059) Nisâbur'da doğdu. Çocukluk yılları hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Muhaddis bir aileye mensup olup ilk hadis hocaları babası İsmâil, Kuşeyrî'nin kızı olan annesi Emetürrahîm, dedesi İmam Kuşeyrî, anneannesi Fâtıma bint Ebû Ali ed-Dekkâk'tır. Tefsir ve usûl-i fıkıh derslerini de dayıları Ebû Sa'd Abdullah ve Ebû Saîd Abdülvâhid'den okumuştur. Baba tarafından dedesi Abdülgâfir b. Muhammed de devrin ileri gelen muhaddislerindendi. Daha sonra Nisâbur'un tanınmış muhaddislerinden hadis tahsil etti. İmini ve hadis kültürünü geliştirmek maksadıyla Gazne, Hindistan ve Hârizm'e seyahatler yaptı. İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'den dört yıl fıkıh ve *hilâf** ilmi okudu. Nihayet Şâfiî fıkıhında meşhur bir âlim oldu. Daha sonra kendisine Nisâbur hatipliği verildi. Mescid-i Akil'de pazartesi günleri ikinci namazından sonra talebelerine yıllarca hadis yazdırdı (*imlâ** etti). 529 (1134-35) yılında Nisâbur'da vefat etti; İbn Kesîr'in onu 551 yılında vefat edenler arasında zikretmesi bir yanlışlık sonucu olmalıdır.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Erba'in*. Kırk hadis ihtiva eden bu risâle Berlin Kütüphanesi'nde (nr. 1463) bulunmaktadır. 2. *Mecma'u'l-garâ'ib ve menba'u'r-reğâ'ib*. 527 (1133) yılında tamamlandığı bilinen bu alfabetik eser, hadislerde-

Abdülfettah Efendi'nin celi-sülûs levhası (Altunizâde Camii - Üsküdar)